

TRAKEL BÜLTEN

Kasım 2014

sayı 11

Geçen ayın en güzeli DİCLE GÜZELİ

AFRİKA BABUL MAVİSİ bu yıl yine görüldü

Kelebek Sevgisi ve Farkındalık

Kelebeklerin Aşk Hikayesi

Seasonal Dimorphism ?

Kelebek Gözlemciliğinde
Etik Hassasiyetler

Sarı Benekli Zıpzıp'ı ararken

Hedef Türler 4. Etap

Geçen Ay Öne Çıkanlar

Geçen Ay'ın EN' leri

Kartal Tibet ile Hüllya Koçyiğit'in oynadığı, 1971 yapımı "Senede Bir Gün" adlı film 1960-1970 arası doğan neslin iyi bildiği bir filmidir; ki ilk çevrimi 1946 yılıdır.

Rumeli'nin Bulgar istilasına uğradığı yıllarda birbirini deliler gibi seven iki gencin hikayesini anlatır.

Olaylar öyle gelişir ki, Türkiye'ye geldikten sonra iki yana savrulur birbirine sevdalılar ve birbirlerine söz verirler senede bir gün aynı yerde ölene dek buluşacaklardır. Ta ki bir diğeri gelmeyene dek.

Gelelim bizim sevdamıza, KELEBEKLERE...

Dicle güzeli (*Junonia orithya*) yılda sadece bir kez belirli bir bölgede görme şansına sahip olduğumuz güzeller güzeli...

Ekim ayı ortalarında saatler süren uzun yolculuklardan sonra ülkenin çeşitli yerlerinden bu güzeli görmeye koşan kelebekçiler...

Bizlere bunca yorgunluğu göze aldırان nedir?..

Bu sadece bir sevda, bir aşktır...

Başka hiçbir açıklaması olmayan...

Sevdanızı doya doya yaşamanız dileği ile...

Selamlar sevgiler...

TRAKEL

Not :

Bu sevdanın en güzel meyvelerinden olan dergimiz gelecek sayıda birinci yılını kutlayacak. Bizler, isteyen tüm kelebekçilerin katılımı ile güzel bir dergi çıkarmak istiyoruz. Bu amaçla katkı vermek isteyen tüm kelebekçilerden yazılarını bekliyoruz. Arazi notlarından, bilimsel yazılara, hikayeden şiire kadar tüm kelebek yazıları için kapımız açık.

KELEBEK GÖZLEMCİLİĞİNDE

ETİK**Değerli üyelerimiz;**

Bildiğiniz gibi kelebek gözlemciliği ve fotoğrafçılığı ülkemizde gelişmekte olan yeni bir hobi alanı. Her yeni uğraşta olduğu gibi bizim alanımızda da kuralların bir kısmı önceden konulmuş genel geçer kurallar olsa da bir kısım kural zamanla oluşmakta veya ihtiyaçlar / hatalar yeni kuralları gerektirmekte.

Bizler Trakel yönetimi olarak üzerimize düşeni yapmak ve bizden sonra gelecekler için ilk adımları atmak adına bir şeyler yapma gereği duyduk. Ayrıca son günlerde yaşadığımız üzücü birkaç olay sonucunda, bazı etik kuralları tekrar hatırlatmanın ve üyelerimizin dikkatini çekmenin faydalı olacağını düşündük.

Etik Tavsiyeler ve Kurallar;

TRAKEL olarak, çevrenin, canlıların ve fotoğrafçının/gözlemcinin huzuru açısından tüm üyelerimizin aşağıda toplanmış olan koşulları ilke edinmesi ve davranışlarını bu ilkelerle şekillendirmesi gerektiğine inanıyoruz.

1- Tartışılmaz önceliğimiz doğanın kendisi ve onun dengesidir. Bulunulan alan neresi olursa olsun o alanın gerçek sahiplerinin orada yaşayan tüm canlılar olduğu, insanın orada geçici bir konuk olduğu unutulmamalıdır. Canlı-cansız tüm ekosisteme saygı göstermeden doğa sevgisinden bahsetmek mümkün değildir.

2- Çalışılacak alanın doğal yapısı, faunası hakkında önceden gözlem yapılması, yapılmış gözlemlerden ve bilgi/belgelerden yararlanılması, alanda daha önce çalışma yapmış kişilerden deneyimlerinin alınması hem o bölgedeki doğal yaşama en az rahatsızlığın verilmesi açısından önemlidir.

3- Doğada var olan düzene müdahale edilemez. Doğada var olan hiçbir şeyin yerini değiştirmeye hakkımız olmadığı unutulmamalıdır.

4- Yapılan tüm etkinliklerin doğadaki canlıların yaşamlarının ve yaşam alanlarının bozulmaması amacına hizmet etmesi gerektiği unutulmamalıdır.

5- Önemli kelebek alanlarının ve koruma altındaki benzer alanların korunması desteklenmelidir. Koruma altındaki alanlara yetkililerden izinsiz girilmemeli, bu tür alanların kurallarına uyulmalıdır.

6- Özel mülkiyetlere, mülk sahibinin izni olmadan girilmemelidir.

7- Fotoğraflamaya çalışılan canlının yaşam döngüsünü bozacak davranışlardan uzak durulmalıdır.

8- Nadir ya da nesli tehlikede bulunan bir canlının yaşadığı alana hangi amaçla olursa olsun girmenin, bu alanların yerini ikinci kişilerle paylaşmanın, ya da başkasınca yeri belirlenmiş bu nitelikteki bir alanın yerini öğrenmeye çalışmanın o nadir canlı üzerinde yaratacağı tehlikeler kesinlikle unutulmamalıdır.

9- Önceden planlanmış ya da rastlantı sonucu bir araya gelmiş gruplarla doğa fotoğrafçılığı daha fazla özen ister. Böyle durumlarda her şeyin kontrol altında yapılması için gerekli işbirliğinin önceden planlanması gerekir. Tecrübeli bir grup üyesinin grup lideri olarak seçilmesinde ve onun yönlendirmelerinin dışında hareket edilmemesinde yarar vardır.

10- Herhangi bir alanda birkaç fotoğrafçının/gözlemcinin belirledikleri makul süreler içinde yapacakları çalışmalar ile aynı alanın yoğun bir şekilde sıklıkla kullanılmasının çevre ve canlılar üzerinde biriken etkisinin zararları göz ardı edilmemelidir. Kalabalık gruplarla yapılan

fotoğraf/gözlem turlarında alandaki canlıların çok daha fazla rahatsız olacakları kesinlikle unutulmamalıdır.

11- Gerek yalnız gerekse kalabalık yapılan arazi çalışmalarında canlının yaşam alanında geçirilecek fazladan her dakikanın o canlıya yaşatacağı stres veya vereceği zarar göz ardı edilmemelidir.

12- Her türlü belgeleme yöntemini ve aracını kullanmadan önce hayvan davranışları konusunda bilgi edinilmeli, hayvanların yaşam süreçlerine müdahale sınırları öğrenilmelidir.

13- Daha farklı, güzel fotoğraf/video çekmek amacıyla canlının, kovalama, ya da bir şey fırlatma gibi yöntemlerle rahatsız edilmesine özen gösterilmelidir.

14- Fotoğraf çekerken veya gözlem yaparken herkesin dikkatini çekecek, dolayısıyla alana ilgisini arttıracak davranışlardan kaçınılmalıdır.

15- Çekilen fotoğrafta kadrage girmesini engellemek veya kamuflajda kullanmak üzere canlı bitkilere zarar verilmemeye özen gösterilmelidir.

16- Koruma amaçlı dahi olsa canlılar arasındaki avlanma vb. doğal olaylara asla müdahale edilmemelidir.

17- Üzerine basılan her bitkinin bir kelebek tırtıl besin bitkisi veya yumurta bitkisi olabileceği unutulmamalı, mümkün olduğunca hassas ve dikkatli davranılmalıdır.

18- Etik kurallara uymadığı gözlenen diğer fotoğrafçılar/gözlemciler uygun bir dille uyarılmalı, davranışlarla onlara örnek olunmalıdır.

19- Fotoğrafçı/gözlemci, bulunduğu tüm alanlardan güzel anılar ve fotoğraflar dışında hiçbir şey almamalı, alana hiçbir şey bırakmamalıdır.

20- Güzel kayıt almak adına; tırtıl, pupa veya kelebeği farklı konağa taşımak, bunlarla kompozisyon oluşturmak gibi yollardan uzak durulmalıdır. En güzel kaydın en doğal olanı olduğu unutulmamalıdır.

21- Pupa veya yumurtayı alanı dışına taşımak ve izlemek çok dikkat edilmesi gereken konulardan biri, bu konu farklı boyutları ile tartışılabilir. Yurtdışında araştırmacıların, gözlemcilerin ve/veya okulların bu tür çalışmalar yaptıklarını görmekteyiz. Burada amacın sadece araştırma olması ve kelebeğin tekrar alanına salınması çok önemli. Güzel fotoğraf çekmek amacı ile bu işlemleri yapmak veya türü farklı bir il veya bölgeye taşımak yoluna kesinlikle başvurulmamalıdır.

22- Kelebeği hareketsiz kılacak kimyasallar veya su vb. kullanmak kesinlikle kabul edilemez.

23- Ölmüş kelebeklerin tanım amacı dışında herhangi bir kompozisyonda kullanılması kesinlikle kabul edilemez bir diğer unsurdur.

TRAKEL olarak, her üyemizin arazide vicdaniyla baş başa olduğunu hatırlatarak, bu etik tavsiyelerin ve kuralların uygulanmasını önemle rica ediyoruz.

HEDEF KİTLEMİZ

Aykut BAL

Sevgili dostlar,

Bizler için Kelebek gözlemi ve fotoğrafçılığı bir hobi. Lakin bu hobinin altında yatan şey doğa sevgisi...

Hepimiz koşulsuz birer

doğaseveriz ve güzel coğrafyamızın kıymetini bilmek zorundayız.

Bu topraklara bu doğaya borcumuz var.

Uzun süredir düşünüyorum!

Kelebek gözlemcilerinin ve fotoğrafçıların sayısını nasıl arttıracamız; çünkü bu sayı ne kadar artarsa doğayı koruyan, ona sahip çıkan insan sayısı da artacak...

- Hedef kitlemiz kimlerden oluşmalı?

İş hayatının stresinden bunalıp bir hobi arayışında olan orta yaş grubu mu, yoksa gençlerimiz mi?

Elbette hobi arayışındaki insanlara da ulaşmalıyız. Bu insanların hayat ve iş tecrübeleri bizlere çok şey katacaktır.

Ama esas ulaşmamız gerekenin genç nesil olduğunu düşünüyorum.

Yeni nesil her ne kadar sanal bir ortamdaki çiftliği ekip biçerek doğada olmaya çalışıyorsa da bu gençleri doğanın o büyüğü güzelliğine çekmemiz lazım...

Bu sayımızda özellikle öğretmen ve akademisyen üyelerimize sordum;

Gençleri kazanmak için "Trakel" olarak neler yapmalıyız?

Selamlar, sevgiler...

GÜLLÜ EĞRİ

Merhaba Aykut

Kelebekler, doğayı koruma adına küçük ve en zarif sembollerden biri. Kelebek fotoğrafçılığından önce sadece bir canlı idi benim için de. Fotoğraflarını çekmeye, türlerini öğrenmeye başladıkça müptelası olduğumuz bir hobi. Zamanla yakın çevremizdekiler de

gördükleri kelebeklerin büyüklük ve desenlerine dikkat etti. Gördükleri her kelebek onlara bizi hatırlattı. Her kelebekçinin olduğu gibi benim de yakın çevremde kelebek sevdami bilmeyen yok artık. Bu yüzden kelebek desenli kolyeler, bardaklar, kıyafetler, rozetler hediye geliyor. Sanırım kelebek fotoğrafçılığı yaparak bile birçok kişiye farkındalık yarattık her birimiz.

Sınıflarda kendi fotoğraflarımdan oluşan video izlettim zaman zaman öğrencilerime; tabii arkadaşlarımı da bu güzellikten mahrum etmedim. Konusu her geçtiğinde azıcık olan kelebek bilgimden de bir şeyler anlattım; e ne de olsa konuşmayı da severim.

Okullarda, her ne kadar çoğu zaman kağıt üzerinde kalsa da, çeşitli sosyal kulüpler var. Ben de yeni başladığım okulda fotoğrafçılık kulübünün kurulmasını istedim. Bakalım, bahara doğru doğa ve kelebek sevdalıları olacak adaylarım var. Bağlı bulunduğum dernekte de makro kursunda asistanlık gibi bir görev verdiler, her fırsatta baharda kelebek çekmeye gideceğiz diye gruba söylüyorum; bakalım ömrüm yeterse orada da kelebek çekmeyi sevecek arkadaşlarım olsun diye çalışacağım.

- Peki yeter mi?

Büyük bir şantiyeye dönüşmüş olan ülkemizde, gün geçtikçe azalan doğal alanlarımız ve canlılar için farkındalık yaratmak adına yetmez.

Ben kendi adıma böyle küçük şeyler yaptım.

Neler yapılabilir diye sormuşsun.

Yetiştirilmesi gereken bir müfredat programına sıkıştırılmış; a/b/c/d/e harflerinden oluşan 5 seçenekten doğrusunu seçip gelecekleri buna bağlı olan gençler için çok temele ve sisteme kadar inip bir şeyler yapmak gerekecek.

Hepimiz birer damlayız bu yolda, belki de en küçük damla benim. Ama "Damlaya damlaya göl olur" demiş atalarımız. "Birlikten kuvvet doğar" da demişler.

Kelebek sevdamızı paylaştıkça ve birlikte oldukça, farkındalık yaratma hareketimizin de sesi yükselecektir. Belki de kelebekçiler olarak bir derneğe dönüşmeli ve resmi yollardan da kelebek haklarını savunmalıyız. Sevgi, saygı ve selamlarımla...

M. Ali ÖKTEM

Değerli Bal Hocam,

Yazdıklarına katılmamak mümkün değil. Bizim temel işlevimiz doğa sevgisinin yaygınlaştırılması için gerekli farkındalığın yaratılması olmalıdır bana göre. İşin kayıt ve bilime katkı boyutu da elbette önemlidir; ancak bu bizim öncelikli işlevimiz değildir. Bu başlıklarla ilgilenen bilimsel araştırmalar yapan çok değerli bilim insanları vardır. Bu alanda çalışanlara katkı sunabilecek veriler, sitemizde her geçen gün artan bir doğruluk düzeyi ile toplanmaktadır; ancak işin doğrusu sadece görsel materyale dayanarak yapılan tiplendirmelerin bilimsel yöntemlerle doğrulanması şarttır.

Mustafa Sözen Hoca'nın saptadığı yeni türün adının konabilmesi için bir yıldan fazla bir süre laboratuvar da çalışılmasının gerekmesi bunun en güzel örneğidir. Elbette gözlemlerimiz tanı kartlarımız fotoğraflarımız hem doğa hem de sanat adına çok değerlidir; ancak çok daha değerli olan şey bu güzelliklerin toplumda yayılmasıdır. Bizim grubumuz, enerjisini daha çok toplumsal farkındalık yaratma projelerine harcamalıdır diye düşünmekteyim.

Bu amaçla sitede biraz uzunca bir tartışma ve beyin fırtınası yapmalıyız bence.

- Öncelikle şu sorunu yanıtlayayım

Bu konu ile ilgili bizim hedef kitlemiz **5-14** yaş arası çocuklarımız olmalıdır. Bu dönem eğitimde çocukların davranışlarını geliştirdiği süreçtir. Yani çocuklarımıza doğa sevgisi, doğanın korunması ve kelebek eğitimi verme süreci. Zaten eğitimin temel amacı da

öğretilen bilgilerin davranışları etkilemesinin sağlanmasıdır.

“Bir milletin yükselmesi, o millet içindeki kötülerin yok edilmesi ile değil, insanların ve bilhassa çocukların güzel eğitimiyle mümkündür. Diderot”

“Eğitim, okulda öğrenilen her şeyi unuttuktan sonra geriye kalan şeydir. B.F.Skinner”

İki önemli eğitim felsefecisinin bu temel görüşleri bizim doğa eğitimindeki temel stratejik çıkış noktamız olmalıdır bence.

Bal Hocam,

1) Trakel'in genişlemesi ve çocuk üye sayısının artması bu konuda beklenen etkiyi sağlar mı?

Eğer bu soruya cevap evet ise, web sitemizde özellikle 5-12 yaş arasında gençlerin erişmesi için, onların kayıtlarını girebilecekleri özel bir genç Trakel aday üye bölümü açılabilir. Bu bölümde gençler için özendirici programlar, fotoğraf eğitimi, kısa ancak çok pratik ve renkli kelebek eğitim belgeleri hazırlanabilir. Bu bölümde çocukların fotoğraflarını ve gözlemlerini diledikleri gibi paylaşabilecekleri, sitedeki “Foto-Forum” benzeri bir ortam yaratılabilir. Çocuklara belli bir süre (örneğin 1 yıl) ve belli bir başarımla sonunda (örneğin 20 adet kelebek türünün fotoğraflanarak, 1 adet gözlem girilmesi gibi) Trakel tarafından hazırlanmış bir sertifika ve başarımla belgesi (Bir doğasever olarak kağıt harcanmaksızın ağaçların korunması adına elektronik olarak hazırlandığı, üzerinde de belirtilen bir sertifikasyon belgesi) gönderilebilir. Bu sertifikayı almaya hak kazanan çocuklarımızın sitede her yıl bir ya da iki kez yapılacak özel bir aktivite sırasında bir statü verilerek asil üye yapılmaları sağlanabilir. Bu tür bir başarı çocukların süreci sahiplenmelerini arttırabilir; çünkü istikrar göstererek ve emek harcayarak kazandıkları statü, onları daha fazla bu konuya sahip çıkmaya sevk edecektir.

2) Trakel'in genişlemesi ve çocuk üye sayısının artması bu konuda beklenen etkiyi sağlamada yeterli midir?

Eğer sorunun cevabı hayır bu yeterli değil ise (ki ben buna daha yakın düşünüyorum) o zaman çocukları yerlerinde yani okullarında ziyaret etmeli ve özendirici programlara katmalıyız. Bunun için öncelikle çocuklar aracılığı ile ailelerini de işe katmalıyız. Yani sadece çocukları hedef kitle olarak seçmek yerine çocukların aracılığı ile aileleri de yanlarına çekmelerini hedeflemek daha etkin olur diye düşünüyorum. Çünkü küçükleri araziye çıkarabilecek asıl yetkili ve etkili kişiler ebeveynleri ve büyükleridir. Çocukları okullarında ziyaret ederek sunumlar, basılı görseller aracılığı ile etkileyip sonra okullarda kurulabilecek sosyal kulüplerde ailelerinin desteğini alarak geziler, atölye çalışmaları ve eğitimler gerçekleştirilebilir. Elbette bu süreç Trakel'in tanıtımını da yapacaktır; ancak asıl hedef trakel değil, çocukların ve ailelerinin eğitimi ve kazanımı olmalıdır.

Bu tür aktiviteleri hazırlamak ve okullarda yerleşmesini sağlamak kolay iş değildir. Emek, bilgi ve deneyim gerektirir. Bu amaçla okullara süreklilik gösteren hizmetler sunan güvenilir eğitim vakıfları ile iş birliğine gidilebilir. Örneğin ODTÜ kökenli "İlkyar" (ilk öğretim okulları yardım- <http://www.ilkyar.org.tr/>) vakfı gibi vakıflarla ortak projeler hazırlanabilir, gerekli maddi destekler daha kolay sağlanabilir. Yine "Tema Vakfı" gibi doğa vakıfları ile ortak projeler hazırlanabilir. Bunlar sayesinde amaçlarımız doğrultusunda gerekli maddi destek ve daha da önemlisi bilgi ve deneyim desteği sağlanabilir. Sistemin proje temelli olarak bu vakıflar gibi ortak paydaşlarla yürütülmesi sürdürülebilirlik açısından daha gerçekçi olur diye düşünüyorum.

Bu tür projeler hazırlanarak maddi destek için "Tübitak" ya da Avrupa Birliği çerçeve programlarına dahi başvurulabilir.

Bunlar ilk aklıma gelenler. Bence çok önemli bir konu. Bu konuyu bu yazımın üzerinden forumda açılacak bir tartışma ile daha da zenginleştirmeliyiz diye düşünüyorum. Çünkü bu hedefleri başarmak, yeni bir tür bulmak kadar hatta çok daha önemli bir kazanım olur sitemiz, ülkemiz ve doğamız için.

Konu ile ilgili bilgi ve deneyimlerimi paylaşmaya her zaman hazır olduğumu bildiririm.

Selam ve sevgilerimle can dostum...

Musa DİKMENLİ

Aykut Bey merhabalar,

Sormuş olduğunuz sorularınız hakkındaki düşüncelerimi aşağıda özetlemeye çalıştım.

Bugün, bilim kamuoyunda biyolojik çeşitliliğin önemi tartışmasız bir şekilde kabul görmektedir. Ülkemizin biyolojik zenginliklerini muhafaza etme, sürdürülebilirliğe giden temel yollardan birisidir. Bununla birlikte, küresel ölçekte biyolojik çeşitliliğe tehditler de her geçen gün artmaktadır. Küresel çevre krizinin en önemli sonuçlarından birisi olan biyolojik çeşitlilikteki dramatik azalma, zamanımızın en temel meselelerinden birisi olarak kabul görmektedir.

Biyolojik çeşitlilik genel olarak genetik çeşitlilik, tür çeşitliliği ve ekosistem çeşitliliği olmak üzere üç önemli unsuru içerir. Bu unsurlar sürdürülebilir kalkınmanın önemli parametrelerindendir. Biyolojik çeşitlilik, sağlıklı çevrenin bir göstergesidir. Ne var ki, doğal kaynakların aşırı ve sürdürülemez kullanımı, geçen yüzyılda biyolojik çeşitliliği çok ciddi bir biçimde tahrip etmiş ve bu durum insan yaşamını tehdit eder duruma gelmiştir.

Doğaya saygı duymak, yaşamın kalitesini iletirmek ve yeryüzündeki canlı türlerini korumak sürdürülebilir toplumun ilkelerindendir. İnsanoğlunun günümüzde ve gelecekte biyolojik çeşitliliğe olan gereksinimi kaçınılmazdır. Çünkü insanlar barınma, giyinme, ilaç ve beslenme gibi ekosistem servisleri sayesinde yaşamlarını sürdürmektedirler. Sürdürülebilir kalkınma bağlamında insanoğlunun varlığını devam ettirebilmesi için, biyolojik çeşitliliğin de sürdürülebilir kullanımının sağlanması gereklidir. Dolayısıyla, biyolojik çeşitliliğin

küresel zenginliğini korumak bakımından, muhafaza edilmesi gerektiği hakkında bilinçli bireyler yetiştirmek çok önemlidir.

Biyolojik çeşitlilik, ekolojik sürdürülebilirliğin muhafazası ve yaşam kalitesinin ilerletilmesi için bugün artan bir önem ve anlam kazanmıştır. Biyolojik çeşitliliğin disiplinler arası ve kompleks tabiatı, bilgi aktarımına dayalı geleneksel öğretim modellerinin ötesine geçen beceriler ve stratejiler gerektirir. Çünkü öğrenciler geleneksel taksonomi eğitiminde olduğu gibi, anlamsız isimlerin ve bilginin pasif alıcıları değildir. Biyolojik çeşitlilik eğitiminde proje tabanlı öğrenme ve saha araştırmaları gibi aktif stratejiler uygulanmalıdır. Bu tür aktiviteler öğrencileri doğa ile duygusal bağlar kurmaya teşvik eder ve ayrıca öğrencilerde çevresel etik bilincin gelişmesine yardımcı olur. Okullardaki biyolojik çeşitlilik eğitimi, bu konu hakkındaki farklı anlamları ve yorumları öğrenmeye ve çevresel tartışmalarda biyolojik çeşitliliğin kavramsal kullanımını kritik bir şekilde soruşturmaya imkanlar sunmalıdır. Buna ek olarak, doğal çevrenin değerini bilen bireyler yetiştirebilmek için eleştirel düşünme ve problem çözme becerilerinin geliştirilmesi etkili stratejilerdir. Bu stratejiler hem hizmet öncesi ve hem de hizmet içi öğretmen eğitiminde kullanılmalıdır.

Bu bağlamda çevre eğitimi her yaş ve meslekteki kişilere belirli bir program dahilinde verilmelidir. Okullarımızda çevre eğitimine okul öncesinden başlayarak ağırlık verilmelidir. Hedeflere ulaşmada özellikle üniversitelerimizdeki doğa gözlem topluluklarının sayılarının artırılması ve desteklenmesi gerektiği kanaatindeyim. Ayrıca, öğrencilerin biyolojik çeşitliliğin ve endemik türlerin korunmasına yönelik sivil toplum kuruluşlarının yaptıkları çalışmalara katılımı teşvik edilmelidir. TRAKEL olarak ilk, orta ve yükseköğretim seviyesindeki okullarımızda tanıtıcı, bilgilendirici kelebek fotoğraf sergileri düzenleyebiliriz. Bunun yanında basılı afiş çalışmaları yapmalı, bunları sosyal medya üzerinden de hedef kitlelere ulaştırmalıyız. Selamlarımla...

Ali BALI

Merhaba Aykut Ağabey,

Doğayı ve kelebeği sevdirmek, onu korumak ve geleceğe güzel izler bırakmak için biz yetişkinlerden önce sanırım en etkili araçlar çocuklarımız, gençlerimiz ve onları yönlendirecek olan idealist öğretmen ve akademisyenlerdir...

Okullarımızda kelebek sevgisini çocuk ve gençlerimize aşılamanın yolları açıktır; yeter ki bunu gönülden isteyip bu işi pratiğe dökelim...

En akılda kalıcı farkındalık yaratma yöntemleri ise görsel temellere dayanan yöntemlerdir... Bunun için okullarımızda kelebek temalı çeşitli sergi ve belgesel gösterimleri, onları bu konuya daha duyarlı kılmakta en etkili araç ve yöntemlerin başında geliyor...

Aynı zamanda bu farkındalığı bir üst seviyeye taşımak için kültür gezileri aracılığı ile son zamanlarda popüler olan kelebek çiftliklerine turlar düzenlenebilir ve çocukların bu eşsiz güzellikleri yaşam alanlarında, canlı canlı bire bir izlemeleri sağlanarak hafızalarında daha kalıcı izler bırakılabilir...

Önemli olan; çocuk ve gençlerimizde bu farkındalığı yaratırken, doğanın bir bütün olduğunu, dünya üzerindeki her canlının bu bütünün bir parçası olduğunu ve bu parçalardan herhangi birinin bile yok olmasının, doğaya ve insanlığa ne kadar zarar verebileceği hakkında onları doğru bir şekilde eğitip, toplumun doğa hakkındaki bilinç temellerine bu hassasiyeti ilmek ilmek işlemektir...

Hiç şüphesiz ki bu bilinçle yetişen nesiller, ileride yeşile sahip çıkan, çevreyi temiz tutan, hayvanlara eziyet etmeyen ve bunun için birlikte hareket etmenin farkına varabilen, zeki ve gözleri ıslıl ıslıl bir nesil olacaklardır...

Ben umudumu her zaman koruyacağım; zira şu günlerde gençlerimiz benim bu düşüncemi haklı çıkarıyor!..

Hepsini yürekten kutluyorum...

Selam ve sevgiler...

SARI BENEKLİ ZIPZIP İLE TANIŞMAK

Murat GENÇ

Fotokritik sitesine eklediğim bir fotoğraf ile başladı kelebek ilgisi. O zamanlarda kelebek fotoğraflarının en fazla paylaşıldığı yer orasıydı. Paylaştığım kelebek Kafkas Fistosu idi. Nadir görülen bir tür olduğu için aynı sitede kelebek fotoğrafı paylaşan diğer arkadaşlarımın ilgisini çekmişti. Kafkas Fistosu çekmek için Rize’de 2010 yılı mart ayında bir araya gelindi ve o esanada tüm konuşma konusu elbette kelebekler oldu. Nadir türler hangileri, ne zaman uçar, neye benzer kısmı en fazla ilgimi çeken konuların başında geliyordu. Rize’de olup Türkiye’de nadir olan türleri merak ettim. Henüz kelebekleri nerden tanımlayabileceğimi ve tüm listeyi nereden takip edebileceğimi bilemediğim için ilgi ile dinledim konuşulanları. İlk aşamada Rize içinde hangi türler var neleri çekebilirim diye sordum arkadaşlarıma. Bende önceliği Sarı Benekli Zipzip aldı. Var, görülmüş; ama çekilememiş. Sanırım bu onu benim için daha çekici yaptı.

Muhtemel görülebileceği yerleri sordum ve Ayder Yaylası civarında olabileceğini öğrendim. Yabancı sitelerden kelebekle ilgili bilgi almaya çalıştım. İlk kelebek kitabımı edindim ve tüm özelliklerini öğrendim. Baharın gelmesi ile bulmak için kaç kere gittiğimi hatırlıyorum. Her seferinde dikkatle aramayı sürdürdüm.

Ayder Yaylası’na farklı amaçlar için giderken bile olabileceğini düşündüğüm alanları taradım. Bir gün piknik için ordaydık. Kelebeği görürüm de belki kaçırıyorum, uzak kalsam da kayıt alabileyim diye 150-500 mm Sigma lensi takmıştım. Bir kaç alanı taradım. Arıların bolca uçtuğu 40-50 tane peteğin olduğu bir alana geldim. Arıların arasında değişik şekilde uçan bir şeyi fark ettim ve biraz daha yaklaştım. Yine de aramızda hatırı sayılır bir mesafe olduğundan sadece bir kanat üstü karesi aldım ve bir daha göremedim. Makine ekranında yaklaştırıp baktığımda aradığım zipzip olduğunu düşündüm. Unuttuğum ise akşamki son çekimden kalan yüksek ISO ayarı oldu. Fotoğraf alabildiğine grenle doluydu. Tür tanımlanabiliyor; ancak daha iyi bir karesinin alınması gerekiyordu.

Ertesi gün sabahın ilk ışıkları ile heyecanla kalkıp Rize’den tekrar Ayder Yaylası’nın yolunu tuttum. Sarı Benekli Zipzip’ı bulmak için alanda dolaşmaya başladım. Sabahın ilk saatlerinde alana vardım, çiy kalkmamış daha. Orakkanatlar, Turuncu Süslü’ler uçuyor, beyaz melekler uçmaya başlamış. Birkaç noktada aradım bulamadım, orman içi açıklıkları yol boyunca taradım. Tekrar Sarı Benekli Zipzip’ı ilk gördüğüm noktaya döndüm. Aynı uçuş şekli ile alanda uzaktan gördüm. İçimdeki heyecan tarif edilemez derecede değişti. Yaklaştım ve bütün ayarlarımı kontrol etmiş bir şekilde bu sefer makro lens ile birkaç karesini alabildim. Uçtu ve bir daha da göremedim. Hayatımda kelebekle ilgili çok heyecan duyduğum anların ilkiydi. Bir ilki yaşamak yaşanabilecek diğer ilklerin habercisi ile kelebek tutkusunun ateşini körükledi. 2010 yılı haziran ayı benim için hatıralarımda çok özel ve güzel bir zaman olarak yer ediyor. Hala her sene birkaç kere aynı alanı tarıyor ve görmeyi umut ediyorum. 2014 yılında ise farklı bir alanda yüksek popülasyonlu bir kolonisinin bulunması beni çok mutlu eden bir gelişme olmuştur.

KELEBEK FEROMONLARI

Musa DİKMENLİ

Hayvan türlerinin beslenme, barınma, korunma, rekabet etme ve üreme gibi canlılık faaliyetlerini sürdürülebilmesi için aralarındaki iletişim becerileri son derece önemlidir. Hayvanlar dış dünyadan gelen çevresel uyarıları tıpkı insanlarda olduğu gibi görme, işitme, koklama, tatma ve dokunma duyuları vasıtasıyla algılar. Bununla birlikte birçok hayvan türünde duyu organları insana göre çok daha gelişmiş durumdadır. Örneğin yırtıcı hayvanlar çok iyi görme, işitme ve koku alma duyularına sahiptir. Ayrıca, köpekbalıklarının elektro almaçları, yılanların kılızötesi almaçları ve Jacobson organı, kuşların pusulası ve morötesi görme yetenekleri, kedilerin gözleri ve yarasaların sonarları çok iyi çalışır. Bu yönleriyle bazı hayvan türleri insanın algıladığından çok daha büyük boyutlu bir dünyada yaşar.

Hayvanlardaki iletişimde görsel ve işitsel uyarılarla oluşturulan mesajların rolü

büyüktür. Işık veya renk gibi görsel işaretler yakın alanlarda oldukça etkilidir. Fakat uzak mesafelerde sınırlıdır. Sesli mesajlarda ise, ses işaretleri çabuk kaybolur ve kalıcı değildir.

Sesin kalıcılığı, tekrarlama ve fazla enerji gerektirir. Bununla birlikte özellikle böcekler dünyasındaki koku işaretleri, iletişimde bu hayvanlara büyük avantajlar sağlar. Bir koku işaretinin etkisi, kokuyu bırakan hayvan o bölgeden ayrıldığında bile devam eder. Genellikle insanın algılama aralığının dışında kalan bu kokular “feromon” olarak adlandırılır. Bir başka deyişle feromon, aynı türe ait bireylerin birbirleriyle iletişim kurmasını sağlayan kimyasal sinyaldir.

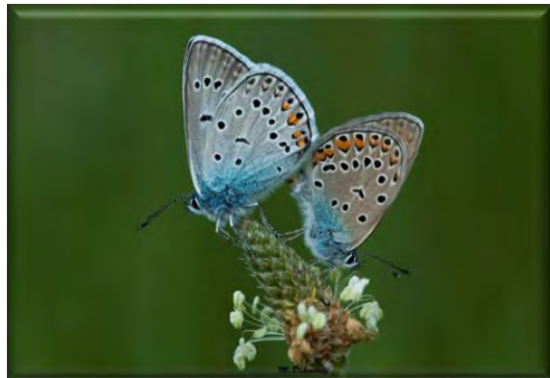

Yunanca “Hormon Taşıyan” anlamına gelen “Feromon” terimi ilk olarak Peter Karlson ve Martin Lüscher tarafından 1959 yılında tanımlanmıştır. İpekböceğinin (*Bombyx mori*) dışından izole edilen ilk feromon “bombycol”dur. Bu molekül çift bağları olan 16 karbonlu bir alkoldür. Bu maddelere önceleri “Dış Hormon” adı verilmiş olsa da daha sonra bu terim yerini “Feromon”a bırakmıştır. Çünkü hormonlar iç salgı bezleri tarafından salgılanmakta ve genellikle kan yoluyla vücut içindeki hedef doku-organlara taşınmaktadır. Feromonlar ise dış salgı bezleri tarafından vücut dışına salgılanan kimyasal bileşenlerdir. Günümüzdeki anlayışa göre feromonlar, bir organizma tarafından vücudun dış kısmına düşük miktarlarda salınan kimyasal bileşenler olup, aynı türün diğer bireyleri tarafından sinyal olarak algılandığında

feromonu alan bireyde özel bir davranışsal veya fizyolojik reaksiyona neden olur. Örneğin dişi kelebek tarafından salınan uçucu eşeysel çekici kimyasallar, aynı türün erkek bireyleri tarafından 7-8 km gibi mesafelerden algılanabilir. Erkek bireylerin antenleri aşırı duyarlı olup feromonların kaynağını kolaylıkla bulabilir. Bu yönüyle feromonlar, türe özgü, yani bir türün kendi üyeleri arasındaki iletişimde kullanılan kimyasal mesaj veya işaretlerdir. Özellikle eşeysel feromonların bazı istisnalar haricinde yabancı türler üzerinde etkisi yoktur.

Feromonlar böceklerin beslenme, çiftleşme, savunma, gizlenme, kaçma gibi davranışlarını belirlemede etkili olup, bu davranışlardaki işlevlerine ve özellikle biyolojik etkilerine göre sınıflandırılır. Karıncalarda, diğerlerine besin kaynağına giden yolu gösteren iz işaret feromonları en çok bilinenlerdendir. Diğer önemli olanlar ise alarm feromonları, toplanma feromonları, çiftleşmeyi artıran afrodizyak feromonlar, sosyal böceklerde kraliçe yetiştirme feromonları ve eşeysel feromonlarıdır.

Kelebeklerde eş arama, çiftleşme ve tahminen yumurta bırakılacak yerin belirlenmesi gibi davranışlar eşeysel feromonlar tarafından uyarılıp kontrol edilmektedir. Bu nedenle neslin devamlılığı bakımından eşeysel feromonlar kelebeklerde önemli yer tutar. Eşeysel feromonlar genellikle dişi birey tarafından salgılanır. Eşeysel feromonlar merkezi sinir sistemi üzerine etki eder ve alıcı bireyin davranışlarında hızlı bir değişime neden olur. Eşeysel feromonlar küçük, uçucu, çevreye kolaylıkla yayılabilen ve çok az miktarlarda bile etkin olabilen moleküllerdir. Örneğin, dişi çingene güvesinin feromonu, havadaki 10^{17} kadar diğer gaz molekülleri içinde sadece 1 molekül kadar düşük oranda bile bulursa, erkeklerde tepkisel davranışlara yol açmaktadır.

Eşeysel feromonlar üzerine yapılan çalışmalar daha çok dişi kelebekler ve güveler ile ilgili olmakla birlikte, bazı erkek kelebek ve güve türlerinin de aynı şekilde eşeysel feromonlar üretilip, salgıladıkları bilinmektedir. Fakat bu konudaki çalışmalar oldukça azdır ve olayın biyokimyası ve etki mekanizması henüz tam anlaşılmış değildir. Erkek eşey feromonlarının kimyasal ve davranışsal analizi birkaç güve türünde yapılmıştır. Kelebeklerde ise, bugüne kadar, *Pieris napi*, *Colias eurithema*, *Danaus gilippus* ve *Idea leuconoe* olmak üzere sadece dört türün erkek bireylerinde eşey feromonları kısmen analiz edilebilmiştir. Buna göre erkek eşey feromonlarının genellikle kur esnasında, çok kısa mesafelerde etkili olabileceği anlaşılmıştır. Erkek eşey feromonları göğüs, karın ve bacak bölgelerinde bulunmakla birlikte genellikle kanatlar üzerindeki "androkonium" denen yapılar ile ilişkilidir.

Androkonium, bazı erkek kelebeklerde eşeysel feromon üreten modifiye kanat pullarına verilen isimdir. Bu modifiye kanat pulları bazı kelebek cinslerinde taksonomik anahtar olarak da kullanılmaktadır. Örneğin *Bicyclus* Afrika Sahrasında yaklaşık 80 türle temsil edilen geniş bir cinstir. Kanatlar üzerindeki androkoniumlar taksonomik anahtar olarak kullanılır. Kanatlar üzerindeki bu farklılaşmış modifiye pullar kur esnasında dişinin antenleri üzerine kimyasal sinyaller yayar. Androkoniumlardan yayılan feromonlar, dişilerin antenleri tarafından algılanır. Androkoniumlar, türler arasında sayı, yerleşim ve morfoloji bakımından çeşitlilik gösterir. Örneğin, *Bicyclus anynana* türünün erkekleri ön ve arka kanatların üst yüzünde iki çift androkonium sergiler. Bu türün erkekleri için, androkoniumlardan salgılanan eşeysel feromonlar eş seçimi, özellikle yakın mesafe kur davranışı esnasında dişilerin cezbedilmesi ve çiftleşme başarısı için son derece önemlidir. Fakat erkek bireylerin salgıladığı feromonlar uzak mesafelerdeki dişilerin cezbedilmesinde etkili değildir.

Benzer şekilde *Danaus* cinsi kelebeklerin erkek bireylerinin arka kanatlarında dişilerden farklı olarak bir çift androkonium belirgin olarak görülür. Dişi bireylerde androkonium bulunmaz.

Argynnis paphia (Cengaver) türünün erkek bireylerinde ise çiftleşme esnasında feromon üreten androkoniumlar ön kanatlarda dört çift yatay, belirgin koyu çizgiler olarak görülür. Dişiler bu yatay çizgilerden yoksundur. Bu türün çiftleşme ritüelinde dişi birey 2m kadar yukarıya doğru düz bir hat boyunca uçarak yükselir ve bu esnada karın bölgesinden feromon salgılar. Feromonun etkisinde kalan

erkek birey, dişiye yaklaşıp altında ve üstünde tekrar tekrar uçarak karşılık verir. Bu esnada erkek birey kanatlarındaki androkoniumlardan kendi feromonunu salgılar. Birçok durumda bu uğraşlar dişiye çiftleşmeye ikna etmede başarılı sonuç vermez. Fakat dişi birey istekliyse bir müddet sonra bir bitki üzerinde çiftleşme gerçekleşir. Çift, yavaş dönüş ve uçuş hareketleriyle bir yaprak veya çiçek üzerine iyice yerleşir. Birleşme genellikle sabahın ilerleyen saatlerinde olur ve rahatsız edilmedikleri sürece yaklaşık 2 saat sürer.

Feromonların kullanılmasıyla gerçekleştirilen kimyasal iletişime, kelebekler dışındaki diğer böceklerde, balıklarda, kurbağalarda, sürüngenlerde ve memelilerde de rastlanmaktadır. İnsanlarda ise özellikle koltuk altı ter bezlerinden salınan bazı kimyasal moleküllerin feromon etkisine sahip olduğu yönünde görüş bildiren araştırmalar olsa da henüz iddia aşamasındadır.

NOT: Bu yazı Musa Dikmenli tarafından eğitsel amaçlı olarak aşağıdaki kaynaklardan derlenerek hazırlanmıştır.

Kaynaklar

- Campbell, N.A., Reece, J.B. (2002). *Biology*, 6th ed. Benjamin Cummings, San Francisco.
- Demirsoy, A. (1990). *Yaşamın Temel Kuralları. Entomoloji. Cilt II, Kısım II*. Meteksan, Ankara.
- Nieberding, C.M., Vos, H., Schneider, M.V., Lassance, J.M., Estramil, N., Andersson, J., Bang, J., Hedenström, E., Löfstedt, C., Brakefield, P.M. (2008). The male sex pheromone of the butterfly *Bicyclus anynana*: towards an evolutionary Analysis. *PLoS One*, 23;3(7):e2751.
- Nishida, R., Schulz, S., Kim, C.S., Fukami, H., Kuwahara, Y., Honda, K., Hayashi, N. (1996). Male sex pheromone of a giant danaine butterfly, *Idea leuconoe*. *J Chem Ecol*, 22(5), 949-972.

HEDEF TÜRLER 4

Hakan YILDIRIM

Afrika Göçmeni (*Catopsilia florella*)

Pieridae ailesinden olan kelebeğimizin ana vatanı Afrika'dan Çin'e uzanan bölgedir.

55 -60 mm kanat açıklığına sahip 0-500 m rakımlar arasında gözlenebilen kelebeğimizin ilk bakışta Sarı Azamet'ler ile Orakkanat - Kleopatra kelebekleri benzeri bir görünümü vardır.

Kelebeğin ülkemizden bilinen tek kaydı 1986 yılında Bingöl ilindendir. Yetişkin bireyleri göç davranışı gösteren kelebeğin Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgesinde görünmesi ihtimal dahilindedir.

Tırtılının Besin Bitkileri

Senna occidentalis, *S. septentrionalis*

Cassia javanica

Cassia fistula

Cassia didymobotrya

Sibirya Perisi (*Triphysa phryne*-*Coenonympha phryne*)

Nymphalidae ailesinden olan kelebeğimizin anavatanı Ukrayna'nın güneyinden Altaylar'a uzanan bölge olup, Nisan - Mayıs ayından Haziran (yükseklerde Temmuz) ayına kadar habitatı olan düzlük ve dağlardaki step ve yarı çöl alanlarda, 3000 m ye kadar izlenebilir.

Her iki kanatta görülen bariz beyaz damarları ve damarların oluşturduğu hücrelerde sıralanan kenar altı benekleri ile tanımı kolaydır.

Ülkemiz kayıtları oldukça eskidir.

DTDT kaydı : Kars Akbulak 3000 m 25 Haziran-3 Temmuz 1934 (İğdir)

Türkiye'nin Kelebekleri (Ahmet Baytaş) ; Ağrı Dağı 1956

Türkiye'deki Kelebeklerin Kırmızı Kitabı . E. Karaçetin , H. J. Welch ; Türkiye'nin doğusundaki volkanik dağlardan gelen dört kaydın kalıntı popülasyon varlığına işaret ediyor olabileceğini belirtmiştir.

Tırtılının Besin Bitkisi

Tırtıl besin bitkisi otlarlarda görülebilen *Stipa sp.* dir.

GEÇEN AYIN ÖNEMLİ KAYITLARI

Adem YAĞIZ

Not: Ekim ayı içerisinde **497** fotoğraf yüklenmiş, bunların **28** tanesi fullHD çözünürlükte.

Taranan ve taşınan türler:

2 Cadı, 1 Kızıl Cadı, 1 Anadolu Cadısı taşındı.

3 Güney Kızılmeleği, 3 Mersin Kızılmeleği, 1 Anadolu Kızılmeleği taşındı.

Kıbrıs kayıtlarından Kıbrıs Kızılmeleği (*H. Cypriensis*) Güney Kızılmeleği altında toplandı.

Halil Uysal (akhisarli)

Orman Azameti (*Colias hyale*) / (7.kare)

<http://www.trakel.org/kelebekler/?fsx=2fsdl15@d&idx=32535#.VFcr3DSsWWM>

Mehmet Çelik (Gavurdağı)

Afrika Babul Mavisi (*Azanus jesous*) / (4.kare)

<http://www.trakel.org/kelebekler/?fsx=2fsdl15@d&idx=32368#.VFcpLzSsWWM>

Dicle Güzeli / ŞANLIURFA - Hakan YILDIRIM

Afrika Babul Mavisi / ADANA - Mehmet ÇELİK

Dicle Güzeli / ŞANLIURFA - Ali BALI

Dicle Güzeli / ŞANLIURFA - Hakan YILDIRIM

Süslü Damone / BALIKESİR - Zafer ÇANKIRI

Not 1: - Fotoğrafların sol alt köşelerinde bulunan kare butonlara tıklayarak orijinal görünümlerine (linkine) ulaşabilirsiniz.

Not 2: - Buradaki fotoğraflar sistem tarafından otomatik olarak seçilmektedir.
- Fotoğraflar düzenlenirken herhangi bir üstünlük sırası güdülmemiştir.
- Grafiksel düzenlemeler sırasında armonik ve orantısal kriterler baz alınmıştır.

KAPAK KOLAJINDA KULLANILAN KELEBEK

Dicle Güzeli / ŞANLIURFA (Hakan YILDIRIM)

BÜLTENİN YAPIMINDA EMEĞİ GEÇENLER**YAYIN KURULU**

Adem YAĞIZ
Ali BALİ
Aykut BAL
Hakan YILDIRIM
Kenan TALAS
Kerim TEZEL
Mehmet KARABABA
Onat BAŞBAY

YAYIN YÖNETİMİ

Ali BALİ
Hakan YILDIRIM

BÜLTENE YAZI GÖNDEREN**ÜYELERİMİZ
ve ARAŞTIRMA EKİBİ**

Adem YAĞIZ
Ali BALİ
Aykut BAL
Güllü EĞRİ
Hakan YILDIRIM
Kerim TEZEL
Mehmet Ali ÖKTEM
Murat GENÇ
Musa DİKMENLİ

REDAKSİYON

Ali BALİ
Hakan YILDIRIM

GRAFİK-TASARIM

Ali BALİ